

ДОКУМЕНТАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Володимир Радченко,
заступник директора з автоматизації Київського державного центру
науково-технічної і економічної інформації

Створення елементів національної системи інформаційних ресурсів з науково-технічної та економічної інформації

Проаналізовано особливості розвитку в Україні ринку інформаційної продукції та розгортання підприємництва в цій сфері. Порушуються проблеми доступу вітчизняного користувача до світових інформаційних ресурсів, висвітлюється діяльність Київського державного центру науково-технічної та економічної інформації (КиївЦНТЕІ), що взяв на себе відповідальність за питання ліцензування та трансферу українських технологій до зарубіжних країн.

Соціальний та економічний прогрес у світі викликано, певною мірою, технологічними досягненнями, технічною творчістю і науковими дослідженнями. Вони, в свою чергу, базуються на науково-технічній та економічній інформації (НТЕІ), яка стала одним із головних елементів, що прямо чи опосередковано визначають загальний рівень розвитку продуктивних сил розвинених країн.

НТЕІ на Заході вже давно приділяється велика увага, насамперед з боку державних органів, котрі надають належну підтримку процесам її узагальнення та інтеграції на рівні національних закладів, створюваних для виконання цих функцій.

Не залишилася осторонь й Україна. Останніми роками на її теренах виник та розвивається ринок інформаційної продукції, розширюється підприємство у цій галузі.

Уже сформовано, принаймні, п'ять секторів інформаційного ринку, які відрізняються специфічним колом споживачів та домінуючими видами інформаційних послуг:

1. Ділова інформація — оперативні й аналітичні дані про економічну кон'юнктуру:

- ◆ біржова та фінансова інформація (кон'юнктура на біржах, курси валют, кредитні ставки, інвестиції, ціни, ринки товарів і капіталів тощо);
- ◆ статистична економічна інформація (статистичні й соціологічні дані, прогнози, оцінки);

- ◆ комерційна інформація про учасників ринку (персоналії, фінансовий стан підприємств, виробнича і комерційна політика, ціни на товари та послуги, зв'язки, укладені й плановані угоди тощо);

- ◆ оперативні новини про події на ринку.

2. Правова інформація:

- ◆ інформація про правові умови господарчої діяльності (документи, консультації, довідки, послуги з реєстрації, ліквідації та приватизації підприємств);
- ◆ інформація про правові умови соціального захисту населення, юридичне консультування.

3. Політико-аналітична інформація та політична реклама (інформування владних структур і громадськості):

- ◆ політологічні аналізи, прогнози, дані соціологічних досліджень (аналіз соціально-політичної ситуації, тенденцій еволюції внутрішньої та зовнішньої політики, зміни у владних структурах, політологічні прогнози);
- ◆ політична реклама й організація виборчих кампаній (презентація політичних програм, іміджмейкерство, формування громадської думки).

4. Інформація для фахівців

- ◆ науково-технічна інформація (пріоритети, перспективи розвитку науки й техніки, патенти, реферати, огляди, бібліографія, переклади, першоджерела);
- ◆ професійна інформація (спеціальні відомості для управлінців, економістів, бухгалтерів, інженерів, лікарів, освітян та ін.).

5. Споживацька інформація для населення (приватні оголошення, служба знайомств, наявність товарів і побутових послуг, туризм, розваги й відпочинок, прогноз погоди, новини культури, спорт тощо).

© Радченко В. М., Київ, 2000

Сучасне інформаційне середовище України утворюється двома типами ІР: традиційними і бінарнокодovаними. Традиційними ІР є переважно паперові документи, фонограми, фільмограми, оригінали і копії витворів образотворчого мистецтва та ін.

Для створення ІР на традиційних носіях у нас існує розгалужена національна інфраструктура (видавництва, друкарні, кінофабрики, радіозаводи, кіно-, радіо- й телестудії тощо), але орієнтація держави на традиційні носії інформації й масмедіа обмежує сферу впливу інформаційного середовища України її державними кордонами.

З іншого боку, сучасні ІТ пов'язані, насамперед, зі створенням і споживанням бінарнокодovаних ІР, із застосуванням обчислювальної техніки й систем комунікації. В інформаційному просторі розвинених постіндустріальних суспільств саме бінарнокодovана інформація становить левову частку ІР, де вони використовуються вже на побутовому рівні (для нашої країни це є справою майбутнього).

Тому роль і місце України в світовому інформаційному просторі не відповідає її геополітичному положенню, технічним можливостям і національним інтересам як незалежної держави.

Слід звернути увагу ще на один аспект даного становища.

Історично склалося так, що в Україні був нагромаджений потужний науково-технічний потенціал, котрий у багатьох галузях виявився на високому рівні в світовому рейтингу. Хоча він був майже повністю зорієнтований на головного споживача — оборонний комплекс, але завдяки концентрації матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів організовувалися наукові й науково-технічні інститути, творчі зусилля яких народжували ідеї, відкриття, винаходи та розробки, що принесли Україні широке визнання у світових наукових колах.

Водночас, як бачимо з наведеного переліку, більшість уже створених та ще створюваних інформаційних ресурсів не пов'язані з новаціями в науці та техніці. Тимчасом саме такі ІР є чи не найголовнішим багатством України.

В окремих галузях вони створювалися, але, в більшості випадків, традиційно. Тому навіть для вітчизняного користувача доступ до багатьох інфотек відомчої підпорядкованості є проблематичним чи дуже неефективним, а національні інфотеки потрібної спрямованості відсутні або не відповідають вимогам користувачів у зв'язку з неповнотою, неактуальністю чи недостовірністю інформації в них.

Отже, попри наявність в Україні значного інтелектуального капіталу, ІР не відображають його належним чином і тому збіднюють уявлення

про нашу країну як високорозвинену державу в очах потенційних інвесторів. ІР не можуть стати реальним капіталом, оскільки не відповідають усталеним нормам міжнародної інтеграції таких ІР і доступу до них.

Тому зрозуміло, що прискорення розвитку України та її визнання світовим загалом як повноправного суб'єкта міжнародного співробітництва, досягнення певного рівня в галузях виробництва та технологій неможливе без залучення нових ІТ та ІР, насамперед у сфері науки, техніки й інтелектуальної власності. Цим забезпечиться доступ вітчизняних учених, інженерів, розробників та винахідників до новітніх науково-технічних і технологічних досягнень світової інтелектуальної еліти, а також буде змога узагальнити й найефективніше використати інтелектуальні ресурси держави через розв'язання проблем ліцензування і трансферу українських технологій до зарубіжних країн.

Щоб забезпечити такі можливості для України, Київський державний центр науково-технічної та економічної інформації створив допоміжні структури, які відповідають саме за цей напрям, — Центр «Укртрансфер» та інноваційний бізнес-інкубатор «КІБІН» — і за фінансової підтримки Міннауки України став діловим партнером **Міжнародного банку технологій і Ділових можливостей** (МБТ і ДМ), визнаного діловим Заходом офіційного каналу ознайомлення потенційних покупців чи продавців з-понад 60 країн світу з інтелектуальною продукцією та торгівлі нею. МБТ і ДМ зорієнтований на обслуговування світового ринку інтелектуальної власності — нових розробок, технологій, методик та «ноу-хау», що можуть стати об'єктами ліцензійних угод чи продажу. Він є найбільшим у світі акумулятором новітніх ідей, тому серед його постійних клієнтів — всесвітньовідомі компанії. За його допомогою забезпечується ефективний передпатентний пошук конкурентних розробок, відкриваються широкі можливості трансферу національних технологій та «ноу-хау» на світовий ринок інтелектуальної власності.

Використання інформації МБТ і ДМ забезпечує передпатентне експертування вітчизняних винаходів без великих витрат, які мають місце за прямого патентування у головних країнах-патентоутримувачах. За його допомогою може автоматично формуватися інформаційна база інтелектуальної промислової власності України для внутрішнього користування, що є нагальною потребою і зараз відсутня. Ініціативним сприянням такій роботі в державі стане розгортання мережі спеціальних представництв по регіонах, оскільки необхідно гарантувати доступ до унікального ІР по всій країні. Отже, потрібен

координатор цих творчих зусиль, щоб надати можливість вітчизняним винахідникам продавати інтелектуальну власність та забезпечити консультування з оптимізації її комерційної реалізації в Україні і на міжнародному ринку, включаючи продаж або купівлю ліцензій, створення спільних підприємств, пошук інвесторів, укладання угод типу «інжиніринг», розроблення інвестиційних проектів та ін. Важливим стає й проведення маркетингових досліджень, що мають на меті пошук покупця (продавця) ліцензії або покупців чи продавців інтелектуальної власності, готують необхідні юридичні документи з урахуванням міжнародного права, які супроводжують купівлю-продаж ліцензій, «ноу-хау», безпосередньо технологій і розробок.

Для забезпечення патентним захистом перспективних проектів, їх доведення до промислового впровадження та подальшого продажу ліцензій замовникові має бути гарантований пошук інвесторів. Кожна зацікавлена особа (юридична чи фізична) може звернутися до офіційних представників із запитом на пошук чи з пропозицією на розміщення у базі даних МБТ і ДМ інформації. Через цих представників вони збиратимуться від фірм та фізичних осіб за встановленою формою з метою їх розміщення у Банку. Розгорнута розподільча система його підтримки використовує сучасні електронні комунікації для доступу до нього і, тим самим, забезпечує оперативність у роботі.

Приділяючи належне купівлі (продажу) інтелектуальної власності, в КиївЦНТЕІ не забули про реалізацію кінцевого результату, тобто готової продукції творчих зусиль вітчизняних винахідників. І тут у великій нагоді стало партнерство з інформаційною мережею АТН (**American Trading Network**), найбільшою світовою системою в галузі інформаційного обслуговування товарного ринку та ринку послуг. Координаційна рада мережі, що підтримується Конгресом США, особливу увагу приділяє інформації про наукоємні розробки та перспективні технології, продукцію інтелектуальної власності, тому інформаційні можливості АТН доволі ефективно доповнюють МБТ і ДМ. Мережа, відзначимо, забезпечує автоматичне розповсюдження інформації серед користувачів у масштабі реального часу. Це надає унікальної можливості пошуку інвесторів для фінансування перспективних українських проектів та розробок.

У КиївЦНТЕІ також розв'язано проблему доступу інформації для подальшого творчого пошуку через STN (**Scientific & Technical Network**). Ця мережа є найбільшим акумулятором наукової, науково-технічної та нормативно-правничої інформації, гарантує простий, але водночас і ефек-

тивний та помірний за цінами доступ до найсвіжішої інформації вітчизняним науковцям, розробникам та винахідникам. STN — ефективний засіб розповсюдження інформації про досягнення України в галузі науки, техніки та технологій у понад 70 країнах світу. STN International, як інформаційна мережа, не має собі рівних у сфері патентної справи (23 млн. патентних документів від 55 країн світу, в т.ч. патентних організацій та комітетів Німеччини, США, Японії й Європейського відомства). Інфотеки STN містять не тільки бібліографічний опис документів, а й, у більшості випадків, їх повний текст.

Отже, активне використання ІР таких мереж дасть змогу українським виробникам, насамперед вітчизняної наукоємної продукції, опанувати світовий ринок і сприятиме становленню у нас цивілізованого ринку інтелектуальної власності.

Подальша робота з користувачами й забезпечення їм доступу до вищезгадуваних ІР світового рівня показало, що в нашій державі теж можна створити ІР, гідні того, щоб показувати їх широкому світовому загалу. Але передусім їх треба накопичити та інтегрувати в єдину цілісну систему.

Так виникла ідея заснування *Єдиної Національної системи інфотек науково-технічної та економічної інформації*, яка б змогла:

- ◆ акумулювати всі інтелектуальні здобутки країни в різних сферах діяльності: науково-технічній, промисловій, фінансово-економічній, соціальній, гуманітарній та ін;
- ◆ координувати зусилля з ефективного використання надбаних ІР на державному й регіональному рівнях;
- ◆ забезпечити подальше накопичення ІР цієї системи, розширення їхньої тематики та доступу до них, удосконалення механізмів її супроводження і розвинення за рахунок інтегрування з ІР інших країн;
- ◆ на всіх етапах підготовки і прийняття рішень щодо керування державою забезпечити владні структури повною і достовірною інформацією;
- ◆ представникам різних сфер діяльності забезпечити на всій території України простий та швидкий доступ до ІР, у тому числі й світових, які стануть основою подальшого розвитку науково-технічного та промислового потенціалу країни, створення високотехнологічної, інтелектуальноємної конкурентоспроможної продукції, надасть можливість нашій державі зайняти гідне місце в світі.

Досвід роботи регіональних центрів НТЕІ показав, що за родом своєї провідної діяльності саме їм традиційно притаманна роль інтеграторів інформаційних джерел, і система центрів

НТЕІ — найпідготовленіша для розв'язання проблеми, що постала перед Україною. Це зумовлено такими факторами:

- ◆ основні функції системи ЦНТЕІ збігаються з поставленими завданнями;
- ◆ система ЦНТЕІ є державною, що дає можливість належним чином, не розпорошуючи кошти, координувати роботи зі створення вищезгаданої Системи;
- ◆ вона повинна бути цілісною в методичному, інформаційному і програмному плані, що простіше досягається в межах однієї організаційної структури;
- ◆ ЦНТЕІ накопичили певний досвід побудови БД різного характеру традиційними методами — на паперових носіях з ручним пошуком;
- ◆ майже всі регіональні Центри мають достатній організаційний і методологічний потенціал для забезпечення кваліфікованого пошуку необхідної інформації.

КиївЦНТЕІ як одна із структурних одиниць системи НТІ взяв на себе ініціативу розробки проекту такої Системи, свого часу підтриманої бюджетним фінансуванням.

Стан сучасної економіки України не давав змоги реалізувати Систему в цілому, тому керівництво Центру прийняло рішення зосередитися на створенні її окремих елементів, які

зможуть найшвидше дати реальну віддачу й слугувати основою для подальшого поетапного нарощування її інформаційної потужності.

Такими ІР першої черги стали інфотеки конкурентоспроможних розробок та науковців і фахівців міжнародного рівня. Зараз у Центрі відбувається накопичення та оброблення інформації в ці інфотеки, завершується створення програмно-технічних комплексів для їхнього супроводження.

У ЦНТЕІ дедалі нагромаджується позитивний досвід використання інформації з названих інфотек для просування українських розробок на міжнародний ринок інтелектуальної власності і залучення українських учених до співпраці на замовлення західних компаній. Отже, з'явилася можливість багатьом талановитим фахівцям не виїжджати за кордон і отримувати за свою роботу оплату, гідну їхнього досвіду, вміння й таланту.

Усе це дає підстави для впевненості в майбутньому пов'язати досвід із формуванням вищезгаданої національної системи, а також збиранням, накопиченням і класифікацією інформації щодо інновацій, інтелектуальної та промислової власності, науково-технічного й технологічного потенціалу України в розрізі регіонів і створення сучасних ІР на їхній основі з організацією доступу до них широкому міжнародному загалу.

Тальнівській центральній бібліотеці — 100

20 квітня 1900 р. в містечку Тальному Уманського повіту Київської губ. відкрилася перша народна бібліотека-читальня. Відомості про неї дослідив місцевий краєзнавець М. С. Діхтяренко, працюючи в Київському обласному державному архіві над вивченням історії Тальнівщини. У його книзі «3 історії землі Тальнівської» (Черкаси: Сіяч, 1995) є розділ, присвячений історії бібліотек району — «3 хат-читалень у Будинки культури».

Народна книгозбірня стала основою для організованої 1930 року районної бібліотеки. Під час Великої Вітчизняної війни книжковий фонд було знищено, а післявоєнний збирали всією громадою.

У 1950 р. з фонду районної бібліотеки для дорослих його частину було виділено для створення районної книгозбірні для дітей.

З 1-го січня 1977 р. створено Тальнівську ЦБС, яка об'єднала дві районні (для дорослих та дітей) та 38 сільських бібліотек. Районну бібліотеку перейменовано в центральну, яка в 1978 р. удостоєна звання «Бібліотека відмінної роботи».

У 80-ті роки на базі ЦБ працювали обласні школи

передового досвіду: з управління системою, інформаційного обслуговування спеціалістів народного господарства, бібліографії.

Бібліотека була неодноразовим переможцем республіканських та обласних оглядів-конкурсів. Сьогодні вона обслуговує 4 тис. тальнівчан, яким щорічно видає 72 тис. од. зб. Книжковий фонд універсальний — 42 тис. прим. українською та російською мовами, 18 назв газет, 16 назв журналів. Функціонує чотири відділи: обслуговування користувачів, комплектування й обробки літератури, методично-бібліографічний, районне книгосховище. 34 сільські бібліотеки є її філіалами. Штат ЦБ — десять бібліотечних та чотири технічних працівники. Надаються такі платні послуги для користувачів: читацький квиток, позачергове користування літературою підвищеного попиту, «нічний абонемент». Працюють любительські об'єднання: клуб «Я — жінка», літературна вітальня «Світлиця», Школа етикету.

Світлана Клименко,
директор ЦБС

© Клименко С., Київ, 2000